

ZOLTÁN SZÉKELY

1912–2000

La 1 septembrie 2000 s-a stins din viață unul din ultimii reprezentanți ai vechii generații de arheologi și clasiști din România, formați în mediul academic al perioadei interbelice. În cursul unei vieți lungi și al unei cariere științifice de peste cinci decenii, Zoltán Székely s-a remarcat, înainte de toate, ca un harnic și neobosit cercetător al trecutului Transilvaniei, al ținuturilor sud-estice ale acestei provincii, mai ales. Activitatea sa de arheolog și istoric este de nedespărțit de destinul Muzeului din Sf. Gheorghe, încercând să-i păstreze tradițiile și prestigiul, dobândit prin munca predecesorilor săi, în condițiile unor repetate restructurări și schimbări de statut și de denumire.

Z. Székely s-a născut la Dej, la 18 noiembrie 1912, într-o familie de funcționari. În timpul primului război mondial își pierde tatăl, după care familia sa se va stabili la Sf. Gheorghe. Aici își urmează studiile liceale, înscriindu-se, apoi, la Universitatea “Ferdinand I” din Cluj. După ce, în 1936, devine licențiat în filologie clasică și istorie antică, își începe cariera ca profesor secundar la Zalău. În anul 1937 revine la Sf. Gheorghe ca profesor de limbi clasice la Colegiul Secuiesc Mikó, unul dintre cele mai prestigioase licee maghiare din Transilvania. În 1943 obține titlul de doctor în arheologie și istoria artei antice la Universitatea din Cluj. În acești ani începe și colaborarea sa de o viață cu Muzeul Național Secuiesc. Ca profesor, devine mai întâi custode, ca din 1949 și până la pensionarea sa, în 1990, să fie directorul acestei instituții. Cu multă abilitate, el a reușit, și în vremurile neprielnice, să ocrotească și să îmbogățească patrimoniul muzeului, să asigure rolul de centru zonal de cercetare științifică pluridisciplinară al instituției. Ca o continuare a mai vechilor publicații ale Muzeului, el a fondat, în 1969, revista *Aluta*, care a reușit să supraviețuiască în ciuda tuturor vicisitudinilor și să se bucure de aprecierile specialiștilor. A întreținut bune relații de colaborare cu muzeele din zonă, dar și cu institutele de cercetare și cu personalitățile vieții științifice din centrele academice ale țării, ferind de izolare instituția pe care a condus-o. A fost colaborator al multor publicații prestigioase din țară, precum *Dacia*, *Materiale și Cercetări Arheologice*, *Studii și Cercetări de Istorie Veche (și Arheologie)*, *Studii și Cercetări Numismatice*, *Thraco-Dacica* (București), *Acta Musei Napocensis* (Cluj), *Arheologia Moldovei* (Iași), dar și din străinătate, ca, de pildă, *Archeologické Rozhledy* (Praga), *Archaeologiai Értesítő*, *Communicationes Archaeologicae Hungaricae*, *Folia Archaeologica* (Budapest), *Balcano-Slavica* (Prilep), *Fasti Archeologici* (Roma), *Slavia Antiqua* (Poznań). A participat, personal sau numai cu comunicări, la Congresele Internaționale de Pre- și Protoistorie de la Hamburg (1958), Roma (1962), Praga (1966), la conferința internațională privind „Populația Bazinului Carpatic din sec. VIII-X” (Szeged, 1971), la Al II-lea Congres Internațional de Tracologie (București, 1976), la Colocviul Internațional „Cultura Cucuteni în context european” (Iași-Piatra Neamț, 1984).

Arheolog și istoric pasionat, binecunoscut și apreciat atât în țară cât și peste hotare, Zoltán Székely ne-a lăsat o operă științifică bogată și variată, cultivând domenii ca arheologia, epigrafia, numismatica, istoria antică, medievală, și chiar modernă, etnografia. O listă selectivă a lucrărilor sale, publicate între 1943 și 1990, întocmită de Bucur Mitrea, cuprinde 137 de titluri (*SCIVA*, 43, 1992, 3, p. 323-328) și avem cunoștință de încă 22 lucrări ale sale, publicate între 1990 și 1998, această însușire fiind departe de a fi completă.

Cercetând o zonă prin excelență de interferențe culturale, Z. Székely a avut mereu în vedere legăturile atât cu vestul spațiului carpatodunărean, cât și cu regiunile extracarpatiche. În domeniul arheologiei preistorice, prin săpăturile sale de la Cernat, Miercurea Ciuc, Porumbenii Mici, Reci, Sf. Gheorghe, Sânzieni, Turia, Zăbala etc., a contribuit la o mai bună cunoaștere a originii, evoluției și cronologiei culturilor neoliticului și eneoliticului (Criș, Boian, Precucuteni, Ariușd-Cucuteni, Petrești, Tiszapolgár, Bodrogkeresztúr), ale perioadei de tranziție și ale epocii bronzului (Coțofeni, Zăbala, Schneckenberg, Ciomortan, Wietemberg, Noua), precum și primei epoci a fierului din sud-estul Transilvaniei, la lămurirea unor probleme privind metalurgia aramei, a bronzului și a fierului. Datorită strădaniilor sale au putut fi reluate, în 1968, după o lungă întrerupere, săpăturile în renumita așezare de la Ariușd, în colaborare cu o distinsă echipă de la Institutul de

Arheologie din București, în frunte cu profesorul Ion Nestor, pe care îl cunoscuse încă din 1939, între cei doi înfiripându-se, cu timpul, relații de strânsă colaborare și de prietenie.

Prin însăși formația sa universitară, istoria Daciei preromane și romane l-a preocupat încă din tinerețe, când a publicat descoperirile de epocă La Tène de la Boroșneul Mic. Au urmat, apoi, numeroase studii privitoare la cele mai variate aspecte ale civilizației dacice: așezările și cetățile (Cașinul Mic-Sânzieni, Covasna, Zetea), ceramica, metalurgia fierului și orfevrăria, legăturile cu lumea greacă și romană. În domeniul cercetării epocii romane debutează chiar prin teza sa de doctorat, dedicată castrului roman de la Comolău ca, mai târziu, să efectueze săpături și în castrele de la Boroșneul Mare și Olteni. Studiarea stăpânirii romane în Dacia a stat, de altfel, mereu în centrul atenției sale, publicând valoroase lucrări și în domeniul epigrafiei și numismaticii.

Z. Székely s-a remarcat, în egală măsură și prin cercetarea unor probleme mult controversate ale epocii post-romane, "prefeudale" și medievale timpurii. Săpăturile sale de la Cernat, Ojdula, Poian, Sf. Gheorghe etc. au evidențiat prezența, alături de populația locală, și a unor neamuri alogene (goți, gepizi, slavi, pecenegi). Mai multe studii ale sale, privitoare la așezarea slavilor timpurii pe aceste meleaguri, au fost găzduite de prestigioase reviste de specialitate din străinătate. În urma săpăturilor efectuate în așezările de la Cernat, Ghidfalău-Bedeháza, Sf. Gheorghe și Turia, precum și în cimitirele de la Peteni și Zăbala, Z. Székely a contribuit cu noi date și interpretări la lămurirea unor probleme complexe ale evului mediu timpuriu din această parte a Transilvaniei, precum împrejurările stabilirii aici a maghiarilor, respectiv a secuilor.

De preocupările lui Z. Székely nu a fost străină nici istoria medievală și cea modernă. A publicat o scurtă istorie a orașului Sf. Gheorghe până la sfârșitul evului mediu (1948) și un mic volum despre monumentele arhitectonice ale aceluiași oraș (1969), ilustrat de cunoscutul grafician N.L. Varga. A scris despre istoria socială și politică a secuimii din sec. XVI–XVII și chiar despre unele personalități ale revoluției din 1848-1849 din Transilvania. Are contribuții și în domeniul etnografiei, studiind, mai ales, unele meșteșuguri populare, încercând chiar să facă legătura între etnografie și arheologie.

Pentru activitatea sa pe tărâmul științei și culturii, Z. Székely a fost răsplătit cu diferite distincții oficiale (Ordinul Muncii, 1957; Meritul Cultural, 1969), a devenit doctor docent și membru corepondent al Academiei de Științe Sociale și Politice (1970), cetățean de onoare al Municipiului Sf. Gheorghe (1998), membru extern al Academiei Maghiare de Științe (2000).

I-a fost dată o viață îndelungată, pe care Zoltán Székely a trăit-o laborios, dedicându-se meseriei alese și instituției pe care a servit-o cu devotament. A lucrat până în ultimile zile ale vieții, lăsând în urma sa o operă bogată și valoroasă. El va rămâne în memoria celor care l-au cunoscut nu numai un specialist reputat, dar și un om modest și un sincer prieten.

Odihnească-se în pace!

ATTILA LÁSZLÓ